

Ненад Вуковић*

Адв. канц. „Вера Чабаркапа“ Београд

Гордана Јанчић

ЈП „Србијашуме“ Београд,

Република Србија

UDK 502.14 (497.11)

Прегледни чланак

Примљен: 16. VIII 2013.

ЗНАЧАЈ ЗАШТИЋЕНИХ ПОДРУЧЈА ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ СРБИЈЕ

САЖЕТАК: Заштићена природна добра доприносе очувању и унапређењу: биодиверзитета, феномена геонаслеђа, предела и пејзажа, квалитета животне средине, трајности и квалитета природних ресурса и простора као градитељско-урбанистичке категорије.

Управљање заштићеним подручјем је делатност од општег интереса. Заштићеним подручјем управља управљач, који испуњава стручне, кадровске и организационе услове за обављање послова очувања, унапређења, промовисања природних и створених вредности и одрживог коришћења заштићеног подручја.

У Србији је под заштитом 522.120,00 ha (5,91 % територије Србије) и Јавно предузеће „Србијашуме“ највећи је управљач заштићеним подручјима (94 заштићена подручја, површине 216.804,88 ha, што чини 41,52 % од укупно заштићене површине у Србији).

Према дефиницији OECD-а, руралне области у Србији заузимају 85 % територије у којима живи више од половине укупног становништва (55 %), са густином насељености од 63 становника по километру квадратном.

У погледу заштите животне средине, руралне области у Србији су богате екосистемима и биодиверзитетом, који су означени као заштићена природна добра. Руралне области у Србији разликују се у економском, друштвеном и демографском смислу.

Предела и објекти заштићене природе спадају међу највредније еколошкотуристичке потенцијале. У пределима заштићене и очуване руралне природе могу се формирати најлепше екотуристичке дестинације са најбољом екотуристичком понудом, јер су најчешће у питању брдски и планински предели са селима разбијеног типа која од сеоског туризма очекују допунске приходе.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: заштићено природно добро, заштићено подручје, управљач, рурална област, рурални развој.

1. Увод

Биолошку разноврсност у Србији карактерише велики генетички, специјски и екосистемски диверзитет. Природна добра стављају се под заштиту актом надлежног органа на основу предлога Завода за заштиту природе Србије.

У Србији је под заштитом 522.120 ha (463 заштићена подручја) или 5,91 % територије Србије. Јавно предузеће „Србијашуме“ управљач је 96 заштићених подручја, површине 216.804,88 ha, што чини 41,52 % површине укупно заштићених подручја у Србији.

Република Србија је потписник многих међународних докумената (конвенције, резолуције, стратегије) која се баве очувањем и унапређењем животне средине, шума и заштићених природних добара.

Влада Републике Србије донела је Националну стратегију одрживог развоја (2007) којом су дефинисани национални приоритети: заштита, очување и унапређење биодиверзитета у Србији; повећање површина заштићених природних добара до 10 % (до 2010.

---

* n.vukovic1963@gmail.com

године); проширење мреже заштићених подручја; успостављање еколошких коридора и мреже еколошки значајних подручја и др.

Просторним планом Републике Србије, за период од 2010. до 2020. године (2010), предвиђено је повећање укупне површине под заштитом до 12 % територије Републике Србије (до 2014. године).

Сагласно Закону о пољопривреди и руралном развоју (*Службени гласник РС*, број 41/09), Влада Републике Србије донела је Национални програм руралног развоја за период од 2011. до 2013. године.

Национални програм руралног развоја садржи мере и друге активности, као и очекиване резултате, облике, врсте намене и обим појединих мера подстицаја пољопривредном и руралном развоју Србије.

2. Заштита природе у Србији

Зачеци законске заштите у Србији датирају из XIV века. Душановим закоником из 1349. године, рударима Сасима била је забрањена сеча шума и утврђена обавеза садње на местима где је шума посечена. Прва заштита Авале везана је за кнеза Милоша, који је 1859. године донео наредбу да се загради, како би се сачувала.

Прво подручје које је било стављено под заштиту била је Обедска бара (1874. године). Прва заштићена природна добра у Србији проглашена су 1948. године, на предлог шумара, шумски резервати: Острозуб, Мустафа и Фељешана. Водопад Велика и Мала Рипалка је прва природна реткост од националног значаја која је заштићена 11.04.1949. године. Закон о заштити природе утврдио је 11. април за Дан заштите природе у Србији. Први проглашени национални парк у Србији је Фрушка гора (1960. године).

2.1. Заштићена природна добра у Србији

Заштићена природна добра доприносе очувању и унапређењу: биодиверзитета, феномена геонаслеђа, предела и пејзажа, квалитета животне средине, трајности и квалитета природних ресурса и простора као градитељско-урбанистичке категорије.

Заштићена природна добра, према Закону о заштити природе (*Сл. гл. РС*, број 36/2009, 88/2010 и 91/2010 – исправка) су: заштићена подручја, заштићене врсте и покретна заштићена природна документа.

Заштићена подручја имају изражену геолошку, биолошку, екосистемску или предену разноврсност због чега се актом о заштити проглашавају заштићеним подручјем од општег интереса.

Заштићена подручја су: строги резерват природе, специјални резерват природе, национални парк, споменик природе, заштићено станиште, предео изузетних одлика и парк природе.

Дивље врсте које су угрожене или могу постати угрожене, које имају посебан значај са генетичког, еколошког, екосистемског, научног и здравственог, економског и другог аспекта, штите се као строго заштићене дивље врсте или заштићене дивље врсте.

Покретна заштићена природна документа су делови геолошког и палеонтолошког наслеђа, као и биолошка документа која имају изузетан научни, образовни и културни значај.

Према Закону о заштити животне средине из 1991. године (који је био на снази у периоду 1991-2009. године), врсте природних добара које су се стављале под заштиту биле су: национални парк, парк природе, предео изузетних одлика, резервати природе (општи и специјалини), споменик природе (ботаничког, хидроморфолошког и геолошког карактера) и природне реткости (биљне и животињске врсте).

Заштићена природна добра: регионални парк природе, парк шума, предео нарочите природне лепоте, строги природни резерват, меморијални природни споменик и простор око непокретног културног добра, установљена су у периоду 1945-1991. године.

Правилником о категоризацији заштићених природних добара (Сл. гл. РС, број 30/1992) регулисано је да природна добра која су стављена под заштиту пре 1992. године подлежу категоризацији, односно ревизији и валоризацији коју спроводи Завод за заштиту природе, према утврђеној динамици и уз сагласност Министарства заштите животне средине.

Ревизија и валоризација природног добра подразумева: утврђивање стања; одређивање мера, услова и режима заштите за даље очување и развој основних вредности, односно успостављање активне заштите; одређивање категорије природног добра (значај које оно има за Републику Србију); вредновање у односу на укупну природу; избор и одређивање стараоца – управљача природног добра.

У Србији и данас постоје заштићена природна добра која нису категорисана у складу са Законом о заштити животне средине, Законом о заштити природе и Правилником о категоризацији заштићених природних добара.

У Србији је под заштитом 522.120,00 ha, а Јавно предузеће „Србијашуме“ управља заштићеном површином од 216.804,88 ha.

Табела 1: Заштићена природна добра у Србији – стање 31. 12. 2012. године

Ред. бр.	Врста заштићеног подручја	Србија		ЈП „Србијашуме“	
		Број	Површина (ha)	Број	Површина (ha)
1.	Национални парк	5	158.986,36		
2.	Парк природе	12	215.760,57	3	197.261,00
3.	Регионални парк природе	4	361,86	1	296,64
4.	Предео изузетних одлика	12	33.406,80	3	4.348,96
5.	Предео нарочите природне лепоте	4	12.105,63	3	11.265,00
6.	Парк шума	1	19,65	1	19,65
7.	Строги резерват природе	42	2.207,28	35	561,89
8.	Општи резерват природе	4	60,49	4	60,49
9.	Специјални резерват природе	17	87.410,14	2	123,50
10.	Споменик природе	327	7.681,00	36	2.222,44
11.	Меморијални природни споменик	19	2.394,67	5	442,95

12.	Простор око непокретног културног добра	16	1.725,55	4	202,36
13.	Строго заштићене врсте	1681			
14.	Заштићене врсте	821			
Свега 1-12		463	522.120,00	96	216.804,88

3. Поступак проглашавања заштићених природних добара

Заштићена подручја, у зависности од вредности и значаја, сврставају се у категорије: I категорија су заштићена подручја међународног, националног, односно изузетног значаја; II категорија су заштићена подручја покрајинског или регионалног, односно великог значаја и III категорија су заштићена подручја локалног значаја.

Национални парк проглашава се законом. Заштићено подручје I категорије проглашава Влада Републике Србије на предлог Министарства надлежног за послове заштите природе.

Заштићено подручје II категорије проглашава Влада, односно надлежни орган аутономне покрајине, када се заштићено подручје налази на територији аутономне покрајине. Заштићено подручје III категорије проглашава надлежни орган јединице локалне самоуправе, а ако се то заштићено подручје налази на територији двеју или више јединица локалне самоуправе, споразумно проглашавају заштићеним подручјем надлежни органи тих јединица локалне самоуправе.

Предлог акта о проглашењу заштићеног подручја заснива се на научној и стручној основи, односно Студији заштите, којом се утврђују вредности подручја које се предлаже за заштиту и начин управљања подручјем.

Иницијативу за проглашење заштићеног подручја могу поднети субјекти заштите природе, а то су: Република Србија; аутономна покрајина; општине, градови и град Београд, односно јединица локалне самоуправе; управљачи заштићених подручја; правна лица, предузетници и физичка лица који у обављању привредних и других делатности користе природне ресурсе и заштићена природна добра; стручне и научне организације и друге јавне службе; грађани, групе грађана, њихова удружења, професионалне или друге организације.

Студију заштите израђују Завод за заштиту природе Србије и Покрајински завод за заштиту природе. Средства за израду студије заштите обезбеђују се у буџету Републике Србије, Аутономне Покрајине, односно јединице локалне самоуправе. Поступак заштите природног подручја је покренут када завод достави студију заштите надлежном органу.

Акт о проглашењу заштићеног подручја садржи: врсту, назив и положај заштићеног подручја; основне циљеве проглашења и вредности заштићеног подручја; укупну површину заштићеног подручја и површине подручја општина, односно територија градова обухваћених границом заштићеног подручја, са списком катастарских општина; основну власничку структуру на непокретностима; опис и графички приказ граница заштићеног подручја и граница простора са прописаним режимима заштите, као и граница заштитне зоне, на начин који обезбеђује идентификацију тих граница на терену и катастарском плану; ближе циљеве заштите и одрживог коришћења заштићеног подручја исказане по про-

сторима са прописаним режимима заштите и мере којим се ти циљеви постижу; назив, правни/ организациони статус и седиште управљача; ближи садржај и начин доношења плана управљања; ближи начин обезбеђења средстава за спровођење акта о проглашењу односно плана управљања у оквиру законом утврђених извора средстава и друге елементе од значаја за управљање заштићеним подручјем.

Акт о проглашењу заштићеног подручја I и II категорије објављује се у *Службеном гласнику Републике Србије*, акт о проглашењу заштићеног подручја који доноси орган аутономне покрајине у службеном гласилу аутономне покрајине, а акт о проглашењу заштићеног подручја који доноси орган јединице локалне самоуправе у службеном гласилу јединице локалне самоуправе.

4. Управљање заштићеним подручјима

У периоду 1948-1991. године, актима установљена заштићених природних добара није одређиван управљач, односно старалац, јер то није било ни дефинисано тадашњим законским прописима.

Законом о заштити животне средине, који је донет 1991. године, дефинисано је да се актима о заштити природних добара одређују управљачи, односно стараоци заштићених природних добара.

Према Закону о заштити природе (2009) управљање заштићеним подручјем је делатност од општег интереса. Управљач се одређује, односно именује актом о проглашењу.

У управљању заштићеним подручјем управљач је дужан да:

- 1) чува заштићено подручје и спроводи прописане режиме заштите;
- 2) унапређује и промовише заштићено подручје;
- 3) доноси план управљања и акт о унутрашњем реду и чуварској служби утврђен актом о заштити;
- 4) обележи заштићено подручје, границе и режиме заштите у складу са посебним правилником о начину обележавања;
- 5) осигура неометано одвијање природних процеса и одрживог коришћења заштићеног подручја;
- 6) даје сагласност за обављање научних истраживања, извођење истражних радова, снимање филмова, постављање привремених објеката на површинама у заштићеном подручју и даје друга одобрења у складу са овим законом и правилником о унутрашњем реду и чуварској служби;
- 7) обезбеди надзор над спровођењем услова и мера заштите природе;
- 8) прати кретање и активности посетилаца и обезбеђује обучене водиче за туристичке посете;
- 9) води евиденције о природним вредностима и о томе доставља податке заводу;
- 10) води евиденцију о људским активностима, делатностима и процесима који представљају фактор угрожавања и оштећења заштићеног подручја и о томе доставља податке заводу и Министарству;
- 11) води евиденцију о непокретностима са подацима од значаја за управљање заштићеним подручјем;

- 12) у сарадњи са републичком и покрајинском инспекцијом и органима безбедности спречава све активности и делатности које су у супротности са актом о заштити и представљају фактор угрожавања и девастације заштићеног подручја;
- 13) доноси акт о накнадама;
- 14) врши и друге послове утврђене законом и актом о заштити.

Министар надлежан за послове животне средине донео је Правилник којим се ближе прописују услови које мора да испуњава управљач заштићеног подручја, у погледу стручне, кадровске и организационе оспособљености за обављање послова заштите, унапређења, промовисања и одрживог развоја заштићеног подручја. Заштићеним подручјем управља правно лице, а у изузетним случајевима предузетник и физичко лице.

У табели 2. приказани су управљачи заштићених подручја од националног интереса у Србији, који су установљени у периоду 1991-2012. године.

Табела 2: Управљачи заштићених подручја од националног интереса у Србији – стање 31. 12. 2012. године

Ред бр.	Назив управљача	Број ЗП	Површина ЗП (ха)
I Јавна предузећа – републичког нивоа			
1.	Јавно предузећа национални парк „Фрушка гора“	1	25.393,00
2.	Јавно предузећа национални парк „Ђердап“	1	63.608,45
3.	Јавно предузећа национални парк „Копаоник“	1	11.809,91
4.	Јавно предузећа национални парк „Тара“	1	19.175,00
5.	Јавно предузећа национални парк „Шар-планина“	1	39.000,00
6.	Јавно предузећа за газдовање шумама „Србијашуме“	12	199.545,96
7.	Јавно предузећа за газдовање шумама „Војводинашуме“	8	69.398,84
Свега		25	427.931,16
II Јавна предузећа – општински ниво			
8.	Јавно предузеће „Палић-Лудаш“ – Суботица	3	6.893,27
9.	Јавно предузеће за заштиту природе, развој туризма и угоститељства „Ресавска пећина“ – Деспотовац	2	20,87
10.	Јавно предузеће Дирекција за грађевинско земљиште и путеве општине Сурдулица	1	12.740,90
11.	Јавно комунално предузеће „Белосавац“ Жагубица	4	49,81
12.	Дирекција за изградњу Сокобање	1	6,82
Свега		11	19.711,67
III Друштва са ограниченом одговорношћу			
13.	ПП „Мокра гора“, д.о.о. Мокра гора	1	10.813,73
14.	Д.о.о. „Увац“	1	7.543,00
Свега		2	18.356,73
IV Туристичке организације			
15.	ТО Чачак	1	2.250,00
16.	ТО Кучево	1	32,90

Свега		2	2.282,90
V	Угоститељско-туристичко предузећа		
17.	УТП Хотел „Мира“ Звоначка бања	1	0,27
VI	Војне установе		
18.	ВУ „Карађорђево“	1	2.955,33
VII	Фондови – општински		
19.	Фонд за екологију СО Прокупље	1	0,86
VIII	Рибарска газдинства		
20.	ДД Рибарско газдинство Ечка	1	1.676,00
IX	Удружење риболоваца		
21.	Удружење спортских риболоваца Делиблатско језеро	1	264,00
X	Невладине организације		
22.	Центар за природне ресурсе НАТУРА Ваљево	1	595,38
23.	Покрет горана Сремска Митровица	1	1.821,00
Свега		2	2.416,38
XI	Ловачка друштва		
24.	Ловачко друштво из Остојићева – Мокрин	1	979,44
25.	Ловачко друштво Нови Бечеј	1	976,45
Свега		2	1.955,89
XII	Музеји		
26.	Музеј Аранђеловац	1	13,00
XIII	Предузећа за природна лечилишта		
27.	Предузеће за природна лечилишта, угоститељство, туризам и прозводњу „Планинка“	1	67,00
XIV	Планинарска друштва		
28.	Планинарско друштво Камена гора	1	209,34
XV	Српска православна црква		
29.	Српска Православна црква, Епархија Врањска	1	2.606,00
XVI	Факултети		
30.	Биолошки факултет у Београду	1	4,82
	СВЕГА	55	480.451,36

Из табеле број 2. види се да 55 заштићених подручја од националног значаја обухватају повшину од 480.451,36 ха, што чини 92,02 % укупно заштићене површине у Србији. Међу управљачима највећим бројем заштићених подручја (25) површине 427.931,16 хектара (89,07 %) управљају републичка јавна предузећа.

5. Управљање заштићеним подручјима у ЈП „Србијашуме“

Јавно предузеће „Србијашуме“ водеће је предузеће у управљању шумама, ловиштима и заштићеним природним добрима и у оквиру своје делатности обавља и послове заштите, одрживог развоја и коришћења заштићених природних добара у складу са законским прописима, актима о заштити, плановима и програмима управљања. Очување, заштита и унапређивање природних вредности представља део стратегије и један од кључних циљева у пословној политици ЈП „Србијашуме“.

Организација управљања заштићеним подручјима у складу је са тростепеном организацијом предузећа. Послови заштите природе и животне средине конципирају се на нивоу ЈП „Србијашуме“ у генералној дирекцији (I ниво). У оперативном смислу, ове послове организује и спроводи Сектор за шумарство и заштиту животне средине, Одељење за заштиту шума и заштићена природна добра у непосредној сарадњи са одговарајућим службама у шумским газдинствима и у координацији са осталим секторима у генералној дирекцији. Други ниво су шумска газдинства (17 шумских газдинстава на подручју Централне Србије) са службама шумарства у којима се пословима заштите природе и животне средине баве самостални референти за приватне шуме и заштиту животне средине. Трећи ниво су шумске управе (66) у којима се пословима заштите природе и животне средине баве реверни инжењери, реверни инжењери за приватне шуме, реверни техничари за приватне шуме и заштиту животне средине и чувари заштићених подручја.

Актом установљења заштићеног подручја прописују се обавезе управљача. На заштићеном подручју успоставља се тростепени режим заштите који се одређују актом о заштити (режиме заштите предлаже Завод за заштиту природе Србије у студији о заштити заштићеног подручја). Режим заштите је скуп мера и услова којима се одређује начин и степен заштите, коришћења, уређења и унапређења заштићеног подручја. Режим заштите I степена – строга заштита, режим заштите II степена – активна заштита и режим заштите III степена – проактивна заштита. Површина заштићених подручја и установљени режими заштите не представљају ограничење одрживог развоја. Коришћење заштићеног простора може да донесе финансијску добит и непроценљиве еколошке користи како за управљача тако и за локално становништво и друштво у целини.

Влада Републике Србије, у периоду 1995-2011. године, Уредбама о заштити поверила је на старање (управљање) ЈП „Србијашуме“ 12 заштићених природних добара. Град Београд донео је Решења којим је три заштићена подручја поверио на управљање ЈП „Србијашуме“.

Скупштине општина (Неготин, Краљево, Баточина, Горњи Милановац, Сврљиг, Блаце, Прокупље, Пријепоље, Ужице и Пожега) донеле су 11 Одлука о заштити природних добара, односно ЈП „Србијашуме“ управља са 27 заштићених подручја површине 203.966,43 ха или 94,05 % (проглашени у складу са Законом о заштити животне средине из 1991. године и Законом о заштити природе из 2009. године) и стара се о 71 заштићеном подручју, по основу имаоца, површине 12.803,15 ха или 5,95 % (табела 3).

Табела 3: Заштићена подручја у ЈП „Србијашуме“ – стање 31. 12. 2011. године

Ред. бр.	Назив заштићеног подручја	Површина (ha)
I	Заштићена подручја установљена Уредбама Владе Републике Србије у периоду 1995-2011	
1.	Општи резерват природе „Винатовача“	37,43
2.	Специјални резерват природе „Јелашничка клисура“	115,72
3.	Парк природе „Стара планина“	114.332,00
4.	Споменик природе „Лазарев кањон“	1.755,00
5.	Парк природе „Сићевачка клисура“	7.746,00
6.	Споменик природе „Клокочевац“	0,64
7.	Парк природе „Голија“ и Резерват биосфере „Голија – Студеница“	75.183,00
8.	Предео изузетних одлика „Лептерија – Сокоград“	345,33
9.	Општи резерват природе „Буково“	10,42
10.	Општи резерват природе „Данилова коса“	6,73
11.	Општи резерват природе „Прокоп“	5,91
12.	Специјални резерват природе „Паљевине“	7,77
Свега 1-12		199.545,96
II	Заштићена подручја установљена Решењима Града Београда у периоду 2005-2011	
13.	Предео изузетних одлика „Космај“	3.514,50
14.	Предео изузетних одлика „Авала“	489,13
15.	Споменик природе „Миљаковачка шума“	84,72
Свега 13-15		4.088,35
III	Заштићена подручја установљена Одлукама СО у периоду 1997-2011	
16.	Споменик природе „Сутеска Сиколске реке са водопадом на Мокрањској стени“	22,35
17.	Споменик природе „Рогот“	290,95
18.	Споменик природе „Островица“	13,73
19.	Споменик природе „Стабло црног бора у клисури реке Ибар“	0,01
20.	Споменик природе „Церови код Ђушиног гроба“	0,11
21.	Споменик природе „Стабло домаћег ораха“	0,06
22.	Споменик природе „Пећински систем Језава“	4,40
23.	Споменик природе „Црни бор – лира“	0,01
24.	Споменик природе „Стабло храста китњака – Дебела граница“	0,20
25.	Споменик природе „Стабло храста цера – Почеча“	0,15
26.	Споменик природе „Стабло храста лужњака – Љутице“	0,10
27.	Споменик природе „Храст лужњак – Беле воде“	0,05
Свега 16-27		332,12
Свега I+II+III		203.966,43
IV	Заштићена подручја установљена у периоду 1945-1990	12.838,15
Свега I+II+III + IV		216.804,88

7. Финансирање заштићених подручја

Финансирање заштићеног подручја обезбеђује се из: средстава буџета Републике Србије, аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе; средстава Фонда за заштиту животне средине; накнада за коришћење заштићеног подручја; прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем; средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе; донација, поклона и помоћи и других извора у складу са законом.

Средства буџета првенствено се користе за финансирање радова и других трошкова на: чувању, одржавању и презентацији заштићених подручја; управљању посетиоцима; регулисању имовинско-правних односа; праћењу и унапређењу стања заштићених подручја; уређењу простора и одрживом коришћењу природних ресурса (програми, планови и пројекти развоја екотуризма, органске пољопривреде и друго).

У периоду 1992-2007. године, Министарство заштите животне средине суфинансирало је заштиту и развој заштићених природних добара о којима се стара ЈП „Србијашуме“ у износу од 211.418,44€ (просечно годишње 14.094,57 €). Након доношења Закона о заштити природе (2009), финансирање заштићених подручја врши се сваке године, према Јавном позиву Министарства животне средине, рударства и просторног планирања (у периоду 2009-2012, просечно годишње финансирање око 330.000 €). У области финансирања заштићених подручја која су установљена актима Града Београда, ситуација је знатно боља, јер су средства и већа и сваке године се издвајају. Остале јединице локалне самоуправе за заштићена подручја нису издвајала финансијска средства.

Стање шума којима газдује ЈП „Србијашуме“ не омогућава велика улагања у заштићена подручја. Схватајући значај заштите и унапређења животне средине, за садашње и будуће генерације, ЈП „Србијашуме“ уложило је значајна средства (на горњој граници својих могућности) у очување и развој заштићених природних добара. Неопходно је знатно повећати износ финансијских средстава ради остваривања циљева заштите и одрживог развоја, без обзира на финансијске тешкоће у којима се налази држава (заштита природе не може да чека економско побољшање).

8. Руралне области у Србији

Руралне области у Србији су дефинисане као простор чија је главна физичка и географска карактеристика коришћење земљишта за производњу пољопривредних и шумарских производа. Према овој дефиницији, приближно 70 % територије Србије се може класификовати као рурална област у којој живи 43 % укупног становништва.

Међутим, за потребе израде Плана стратегије за рурални развој, коришћени су критеријуми ОЕСД (општине са густином насељености испод 150 становника по километру квадратном) и према овој дефиницији, 130 општина је окарактерисано као руралне општине од укупно 165, које се састоје од 3,904 насеља.

Према дефиницији ОЕСД-а, руралне области у Србији заузимају 85 % територије у којима живи више од половине укупног становништва (55 %), са густином насељености од 63 становника по километру квадратном. У руралним областима се налази већина природних ресурса земље (пољопривредно земљиште, шуме, воде) са богатим екосистемима и

биодиверзитетом. Посебно значајан потенцијал чине људски ресурси упослени у разним привредним делатностима. Важна компонента руралног сектора су природна, културна и историјска баштина.

У погледу заштите животне средине, руралне области у Србији су богате екосистемима и биодиверзитетом, који су означени као заштићена природна добра. Руралне области у Србији се разликују у економском, друштвеном и демографском смислу. Разлика је условљена њиховим геоморфолошким карактеристикама (планиске, брдске, равничарске области), променама у броју становника, економској структури, инфраструктури, условима средине, доступности саобраћаја, итд.

На основу критеријума Светске уније за заштиту природе, територија наше земље представља један од шест европских и 153 светска центра биолошке разноврсности. Руралне области Србије поседују значајне природне ресурсе са богатим биодиверзитетом. Као што је већ споменуто, 40 % земљишта Србије је обрадиво, 21 % је покривено вишегодишњим културама, а око 34 % шумама.

Рурални туризам је туризам сеоског подручја са свим активностима које се спровode на том простору. Природа је основни ресурс развоја руралног туризма. Увођењем нових непољопривредних делатности (посебно руралног туризма) може се створити додатни приход који ће омогућити побољшање квалитета живота и заустављање демографског пада у руралним областима.

Планирани рурални туризам може се веома добро употребити у циљу опоравка руралног подручја. Агротуризам је ужи појам од руралног туризма, а истовремено шири појам од туризма на сеоском домаћинству (пољопривредном газдинству). Везан је за амбијент села и сеоско уже окружење, као и за све активности на селу (пољопривреда, манифестације, гастрономија, фолклор, етнологија, занатство и остале активности на газдинству).

9. Закључак

У Србији је под заштитом 522.120,00 ха (463 заштићена подручја) или 5,91 % територије Србије. Јавно предузеће „Србијашуме“ управљач је 96 заштићених подручја, површине 216.804,88 ха, што чини 41,52 % површине укупно заштићених подручја у Србији. Обавеза ЈП „Србијашуме“ као управљача је да обезбеди заштиту и одрживо коришћење заштићених подручја.

Концепција заштите, уређења и коришћења природног наслеђа заснива се на повећању заштићене површине (12 % до 2014), успостављању националне еколошке мреже и идентификацији подручја за европску еколошку мрежу НАТУРА 2000, као и изградњи ефикасног система управљања заштићеним подручјима.

Неопходно је знатно повећати износ финансијских средстава ради остваривања циљева заштите и одрживог развоја заштићених подручја. Површина заштићених подручја и установљени режими заштите не представљају ограничење одрживог развоја. Коришћење заштићеног простора може да донесе финансијску добит и непроценљиве еколошке користи како за управљача тако и за локално становништво у руралним подручјима.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић, П., Јанчић, Г. (2008). Заштита и управљање заштићеним природним добрима у Јавном предузећу „Србијашуме“, *Зборник радова са I Симпозијума „Заштита природе у Србији“*, Нови Сад, 27-39.
- Алексић, П., Јанчић, Г. (2009). Заштићена природна добра у Јавном предузећу „Србијашуме“, *Шумарство*, број 1-2, Београд, 109-126.
- Алексић, П., Јанчић, Г. (2010). Заштићена природна добра у функцији очувања биодиверзитета у Јавном предузећу „Србијашуме“ Београд, *ECOLOGICA*, број 59, Београд, 381-386.
- Закон о заштити животне средине (*Сл. гл. РС*, број 66/1991).
- Закон о заштити природе (*Сл. гл. РС*, број 36/2009, 88/2010).
- Национални програм руралног развоја од 2011. до 2013. године (*Сл. гл. РС*, број 15/2011).

Nenad Vuković
Gordana Jančić

THE IMPORTANCE OF PROTECTED AREAS FOR RURAL DEVELOPMENT IN SERBIA

Summary

Protected natural assets contribute to the preservation and enhancement of: biodiversity, the phenomena of geoheritage, landscapes, environmental quality, durability and quality of natural resources and space as construction-urbanistic category. Protected natural assets are: protected areas, protected species and protected movable natural documents.

Management of the protected areas is a matter of general interest. The protected area is managed by the manager, a person who complies with the skill, personnel and organizational terms that are necessary for performing work on preserving, enhancing and promoting natural and created assets and sustainable use of the protected area.

In Serbia, there are 522,120.00 ha under protection (463 protected areas) or 5.91 % of the country's territory. SE "Srbijašume" is the largest manager of protected areas (manages 94 protected areas, on an area of 216,804.68 ha, which makes 41.85 % of the total protected areas in Serbia). According to OECD definition, rural areas in Serbia take up 85% of country's territory where lives more than half of the total population (55 %), with population density of 63 people per km². As for the environment protection, rural areas in Serbia are rich in ecosystems and biodiversity, marked as protected natural assets. Rural areas in Serbia are distinguished economically, socially and demographically.

Protected natural areas and objects represent the most valuable ecotourism potential. The most beautiful ecotourism destinations, with the best ecotourism offer there is, might be created in protected and preserved natural and rural areas, since those are usually mountain areas with shattered villages which expect additional income from rural tourism.

Key words: protected natural assets, protected areas, manager, rural areas, rural development.